

KADININ İKTİSADİ HAYATTAKİ ROLÜ: AHI TEŞKİLATI KAPSAMINDA BACIYAN-I RUM ÖRNEĞİ

Mehmet YÜCE*, Dilşad KELEŞ**

ÖZET

Türk kadını tarihin her döneminde, toplumsal hayatta ön planda yer almıştır. Türk Devletleri aile unsuru temelli üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle Türk geleneğinde aile kurumu devleti oluşturan temel unsurların başında yer almıştır. Aileyi bir arada tutan esas unsur ise kadın olduğu kabulünden hareketle Türk Toplumunda kadının her zaman mümtaz bir yeri olmuş ve sosyal hayata aktif rol almıştır. Bu bağlamda, Türk hukuk ve toplum hayatında kadınların önemi başta iktisadi ve sosyal olmak üzere pek çok alanda öne çıkmıştır. Türk tarihinde kadına atfedilen değer, kadınların sosyal, ekonomik, siyasi, askeri vb. alanlarda etkin rol almasına yardımcı olan Bacıyan-ı Rum Teşkilatı ile somut zemine oturmuştur.

Tarihte Ahi Teşkilatının kadın kolunu oluşturan Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucusu Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı, eğitime olan bağlılığı ve çabaları sayesinde önemli bir şahsiyet olarak kabul edilmektedir. Fatma Bacı, başta eğitim olmak üzere, mesleki, siyasi, askeri pek çok alanda kadınlara destek olmuştur. Bu da o dönemde kadınlara başta iş ve meslek olmak üzere, sosyal, siyasi, askeri hayatta verilen önemi bir kez daha göstermektedir. Yapılan açıklamalar ışığında bahsi geçen bildiride, ahi teşkilatından bahsedilerek; Türk toplumlarında kadınların iktisadi hayattaki rolü üzerine değerlendirme yapılacaktır. Ardından; Bacıyanı Rum Teşkilatı hakkında bilgiler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahi Teşkilatı, Bacıyan- Rum Teşkilatı, Fatma Bacı, Kadın

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi. E-Posta: myuce@uludag.edu.tr;
<https://orcid.org/0000-0001-6398-5589>

** Bursa Uludağ Üniversitesi Doktora Öğrencisi

GİRİŞ

Türk toplumları tarih sahnesine çıktıkları günden bugüne sosyal hayat kapsamında birçok kurum kurmuş ve kurmuş oldukları kurumları kendilerine has kültürleri ile şekillendirmişlerdir. Anadolu'nun Türkleşmesinde öncül rol oynayan Ahi teşkilatı, toplumsallaşmanın temelini oluşturmuş, bireyler arası dayanışmanın sağlanmasına ve sosyo- kültürel alanların şekillenmesine yardımcı olarak; bu kurumlar arasında yerini almıştır. Ahilik teşkilatı toplumsal her alanda varlığı hissetmiş, bu alanda yapılmakta olan faaliyetleri belli standartlara bağlayarak Türk- İslam kültürüne uygun icra edilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte Ahilik teşkilatı aynı zamanda toplumun her kesiminde de kendine yer bulmuştur. Bu teşkilatın kadınlar arasında örgütlenmesi Bacıyanı Rum Teşkilatı şeklinde olmuştur.

Bacıyanı Rum Teşkilatı, bir taraftan ilim, tasavvuf, sanat ve ahlâkı öncelerken, diğer taraftan da kadının çok yönlü gelişmesine katkıda bulunarak onları ekonomik ve sosyal hayatta önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı, kadınların teşkilatlanıp gelişmesi amacıyla “Bacıyan-ı Rum” teşkilatını kurmuştur. Bu teşkilat dünyanın ilk örgütlü kadın teşkilatı niteliğindedir. Söz konusu bu teşkilat, kadınlarının çok yönlü gelişmesine öncülük etmiştir. Böylece bu teşkilatın katkısıyla Anadolu kadınlarını, bir taraftan kılıç kuşanarak gerektiğinde yurdunun savunmasında eşlerinin yanında savaşmayı, diğer taraftan ilim, marifet ve sanatla hemhal olup ilim, kültür ve edebiyat sahasında varlığını hissettirmiş, bunlarla birlikte sosyal ve ekonomik alanlarda da ülkenin kalkınmasında da önemli rol oynamıştır.

Bacıyan-ı Rum teşkilatı Türk kadınının kültürel kodlarıyla uyum içinde olduğu için kısa zamanda Türk toplumu tarafından benimsenmiştir. Tarihsel süreç içinde incelendiğinde Türk kadınının dört önemli özelliğini görmek mümkündür. Birincisi Türk kadını cengâverdir, obasını savunduğu gibi gerektiğinde savaş meydanında eri ile birlikte cenk etmekten kaçınmaz. Eski Türk toplumlarında kadınlar ev işleri yanında ata binmek, kılıç kuşanmak ve güreş gibi ağır sporlar yapmak konusunda da maharetli oldukları bilinmektedir. Hatta yeri geldiğinde savaşımlara katılmaktan da geri kalmazlardı. İkincisi Türk kadını devlet yönetiminde söz sahibi olmuştur. Eski Türk Devletler yönetim geleneğinde, karar alma süresinde devletin başı hakanların yanında eşleri (hatun) de söz sahibi idiler. Mesela Göktürklerde, kağan ile hatun devlet işlerini birlikte yürütmüşlerdir. Son derece cesur hanım hükümdar olan Tomris (Saka Türklerinin ilk kadın hükümdarı), Türk mitolojisinde önemli yer almakta ve namı günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır. Ayrıca Kurtuluş savaşında Türk kadının efsanevi mücadelesi Türk İstiklal tarihe altın harflerle geçmiştir. Üçüncüsü Türk toplumunda kadın ekonomide de söz sahibidir. Eski Türk toplumlarında kadın, maharetle işlediği deri, kilim, yünlü mamuller ve hayvansal ürünler sayesinde Obanın geçimini temin etmenin yanında bu ürünlere kattığı ruh ve sanatsal inceliklerle tarihi nam salmıştır. Böylece Türk kadını ev ekonomisinin can damarı, aile kavramının vazgeçilmez parçası haline gelmiştir. Dördüncüsü Türk kadının aile ocağının temel taşıdır. Türk toplumunda kadın, öneminde dolayı kutsal sayılan ailenin en önemli unsuru olmuştur. Türk kültüründe ailede iki mekân bulunmaktadır. Bunlar ailenin yaşadığı ev ve evin merkezi olan ocaktır. Bu nedenle

Türk örfünde ateş, baba ocağından getirerek yakan güveye, ocağı ise geline emanettir. Dolayısıyla Türkler kadın ile ocak arasında bir bağ kurmuştur. Yani ocağı söndürmeden devam ettiren kadındır. Birçok seyahatnamede sosyal hayata aktif olan Türk kadını, eşine bağlı ve iffetine sahip olduğu yönünde bilgiye rastlanmak mümkündür. İşte Ahilik pratiği bu hasiyetlere sahip Türk Kadını İslami değerlerle tanıştırmak için Türk toplumundaki kadının işlevi İslam cihanşumulülüğü ile yoğrularak Türk –İslam sentezine hayat vermiştir. O nedenle Türk kadını bu anlayış içinde kimliğini bularak Türk toplumun temel taşlarından biri haline gelmiştir.

Bu çalışmada Türk Toplumunda önemli bir rol üstleyen kadınların İslam tasavvuf ekolünün ekonomi pratiği olan Ahilik Teşkilatıyla tanışmasının başta ekonomik alanda olmak üzere sosyal hayatta doğurduğu sonuçlar ele alınacaktır. Günümüzde kadınların ekonomi hayata yer alması konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaların önemli kısmı Batı kaynaklı olduğundan dolayı doğal olarak Batının değer yargıları öne çıkarılmıştır. Bu yaklaşım tarzı ise milli ve manevi değerlerine önem veren toplumumuzda yeterli destek görmemektedir. Oysa Türk kadınının ekonomik hayatta aktif rol üstlenmesinin başarılı tarihsel uygulaması olan “Bacıyan-ı Rum” teşkilatı günümüz şartları içinde yeniden yorumlanarak Türk toplumu için bir model olarak sunulması mümkündür. Bu çalışmanın amacı da budur. Ancak bu konu çok kapsamlı olduğu için tebliğde derinlemesine tüm yönleriyle ele almak mümkün olmamıştır. O nedenle tebliğde amaç konu genel hatlarıyla ortaya konularak bu modele yönelik merak uyandırmakla sınırlandırılmıştır. Bu bakış açısıyla tebliğde öncelikle Ahilik teşkilatının kuruluşu, yayılması ve temel ilkeleri bertikten sonra Bacıyan-ı Rum teşkilatının ana hatlarıyla ele alınmıştır.

ANADOLU’DA AHİLİK TEŞKİLATININ KURULUŞU VE YAYILMASI

Ahilik, kelime anlamı olarak Arapça “kardeşim” (ahi), “cömert, yiğit, civanmert, eli açık” anlamına gelmektedir. Bu isim ile kurulan Ahilik teşkilatı ise fütüvvet geleneğinden beslenerek örgütlenen, 18. yüzyıldan sonra bir esnaf-sanatkâr birliği haline dönüşen ve Anadolu’nun Türkleşmesinde ve Osmanlı Devleti’nin kurulmasında önemli rol oynayan dini, kültürel, ekonomik ve siyasi boyutları olan bir sistemi ifade etmektedir. Ahilik, inancın pratiğe dönüştüğü bir uygulama olması yanında Anadolu’nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasında önemli bir rol üstlenmiş, maneviyat ile maddiyatı bir arada tutmaya başarmış, dünyayı ahiretin tarlası olduğu ilkesiyle hareket ederek Türk yurtlarını şenlendirmiş felsefi derinliğe sahip bir sistemdir. Bu sistem oluşturduğu atmosferde inkişaf eden Osmanlı devleti cihan hâkimi bir devlet olmuş ve Ahilik anlayışı kıtalar ötesine taşımıştır (Ceylan, 2014:131). Bu anlayış üzere kurulmuş olan Ahilik, Anadolu’nun sosyo-ekonomik yapısının oluşturulmasında büyük rol oynamış, Türk toplumunu milli ve manevi değerler ekseninde motive ederek toplumu ataletten ve tahrifattan kurtarmak üzere organize olmuş derin bir yapıya sahiptir (Karakaş, 2017: 2).

Ahilik aynı zamanda bir eğitim kurumu hüviyetine bürünerek gençlere meslek edindirmek üzere faaliyete bulunmuştur. Bu çerçevede toplumun ihtiyaç duyduğu meslekler tespit edilmiş ve bu meslekleri icra etmek üzere yüksek ahlaka sahip ehliyetli kişileri yetiştirmiştir. Bu çerçevede faaliyet icra eden Ahilik Kurumu, 13. yüzyılın

ilk yarısından başlayarak 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemde Türk halkının sanat ve meslek alanında yetişmelerinde öncülük etmiş ve bunun yanında meslek erbaplarını ahlaki yönden de gelişmelerini sağlamasında önemli bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür (Şanal, Güçlü, 2007: 380).

Ahilik kurumu, devletin güvenliği sağlamada ve adaleti tesis etmekte zayıf olduğu bir dönemde bu fonksiyonları kısmen de olsa ifa ederek toplumda barışın tesisi yönünde önemli bir rol oynamıştır. Bu işlevi deruhte ederken “güç” yerine “ilim-ahlak” unsurlarını öne çıkararak faziletli insanlardan oluşmuş bir toplum inşa edilmesi yönünde çaba gösterilmiştir. Böylece toplumsal fazilet yoluyla kötülüklerin ve haksızlıkların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Zira İslam’ın özü ve İslam ekonomisinin mayası da ahlaki temeller üzerine inşa edilmiştir.

Ahilik kurumu, aynı zamanda bir yardımlaşma ve dayanışma kurumudur. Ahilik, niteliği itibariyle esnaf kuruluşu olarak görülse de bu kurum amaçları itibariyle, yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak, toplumsal barışı teşvik etmek amaçları çerçevesinde şekillenmiştir. Bununla birlikte Ahilik aynı zamanda sufiliği de bünyesine alan çok fonksiyonlu bir kurum haline gelmiştir (Özerkmen, 2004: 59). Bu kapsamda, Ahilik kurumu, İslam kültür ve medeniyeti içerisinde çok yönlü rol üstlenmiş, dini, iktisadi, ahlaki, sosyal ve siyasi fonksiyonları bulunan (Özerkmen, 2004 : 58) bir sivil örgütlenme şekli olarak Türk Toplumunu ile özdeşmiş nevi şahsına münhasır manevi temelleri olan bir yapılanma olmuştur.

Ahilik teşkilatı bir esnaf meslek örgütüdür. Ancak diğer mesleki örgütlerden farklı olarak sadece iktisadi faaliyet üzerine yoğunlaşmakla kalmamış bununla birlikte kültürel ve manevi değerleri de önceleyerek faziletli bir esnaf topluluğunu oluşturmaya çalışmıştır. Bu teşkilat aynı zamanda devletin istiklalietinin sürdürülmesinde katkıda bulunmuştur. Selçuklu Devletinin yıkılmasına mani olamayınca da Anadolu’da yeni bir devletin temellini atılması hususunda maddi ve manevi destek sağlamıştır. Bu kapsamda eğitim faaliyetleri öne çıkararak yıkılmakta olan Selçuklu devletinin enkazından Anadolu’da cihanşümul bir devletin kurulması felsefesinin yerleşmesine öncüllük etmiştir. O nedenle Ahilik Osmanlı devletinin kurulmasında sosyo-ekonomik katkıda bulunmuş olan İslam’ın esaslarıyla yoğrulmuş Türk değer yargıların sentezinden oluşan bir milli bir akımdır. Bu akım bir taraftan manevi değerlerinin tebliğini üstlenirken, diğer taraftan da kuruluşunun temeli atılan Osmanlı Devletinin müesseseseleşmesi ve ekonomik kurumlarının toplumun bekasına hizmet etmesini sağlamıştır. Başka bir ifadeyle Ahilik, fertleri toplumun üstünde tutan kapitalist ya da ferdi topluma feda eden sosyalist ekonomik sistemden farklı olarak fert ile toplum menfaati arasında dengeyi kuran, gerektiğinde menfaati toplum menfaatine feda edebilen maneviyata sahip fertleri yetiştiren bir okuldur.

Ahi teşkilatı, Anadolu’da şehir hayatının benimsemesinde rol oynamıştır. Bilindiği üzere İslam literatüründe medeniyet kavramı “Medine” kavramından üretilmiştir. O nedenle İslam’da medeniyet, şehir medeniyeti ile yakından alakadardır. O nedenle İslam kökünü İslam Felsefesinden alan Ahilik Teşkilatı Türklerin kurduğu büyük şehir medeniyetinden de ilham alarak Anadolu’da göçebe hayatı yaşayan Türk Boylarının şehirleşmesinde rol üstlendiklerini söylemek mümkündür. Kaldı ki Ahiliğin doğasında bulunan zanaat ve ticaret de şehirleşmeyi zorunlu kılmaktaydı.

Ahilik teşkilatı, devlet otoritesinin dışında kurulmuş sivil bir örgüt olmasına rağmen devletin istiklali yetinde, ekonominin kalkınmasında, bilimde, sanatta ve hatta askerlikte önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, Ahilik teşkilatına tüccar ve meslek erbapları yanında bilim adamlarının ile hükümdarların da üye olduğu bilinmektedir. Bu durum dikkate alındığında, toplumun değişik meslek ve makamlarında bulunan kişilerin Ahilik teşkilatına üye olduklarında dolayı bu kimseler işlerinde bu teşkilatın hizmet ilke ve esaslarına göre hareket edecekleri varsayıldığında, Ahiliğin toplumsal huzur ve refah için geliştirdiği ahlaki ilke ve kurallar bu şekilde toplumun geneline yayılması sağlamıştır (Arslan, 2015: 251).

Yukarıda anlatılanları özetlersek Ahilik sisteminin temel amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür (Arslan, 2015 : 254):

- Dürüst, ahlaklı, liyakatli ve üretken insanlar yetiştirmek.
- Kişi ve toplum ihtiyaçlarını giderebilecek meslek ve sanat becerisi olan insan yetiştirmek.
- Çok yönlü, milli ve manevi değerlere sahip, milli şura sahibi, sorumluluk bilinci yüksek insanları yetiştirmek..
- İlim, kültür, sanat ehli, huzurlu bir hayatı sürdürecekt erdemli insan yetiştirmek.

Türk geleneğinde icra edilen mesleği soylu ve önemli bir kişiye dayandırması geleneği bulunmaktadır. Mesela terziler kendilerine üstat ya da pir olarak Hz. İdris, demirciler ise Hz. Davut'u gösterirler. Bu gelenek Ahilik teşkilatında da devam etmiştir. Bu nedenle Ahi teşkilatı içinde de esnaflar, yaptıkları sanatı ilk icra edeni kendilerine pir olarak kabul etmişlerdir (Bayram, 2012: 101). Ayrıca Türk örf ve geleneklerinin bir yansıması olarak Ahi geleneğinde meslek grupları içinde yaşlı üyeler de bir nevi pir, üstat ya da saygıya layık kişi olarak kabul edilerek kendilerine üst düzeyde saygı ve itibar gösterilirdi. Bu nednle teşkilatın yaşlı üyelerden biri teşkilatın reisi kabul edilir ve Ahi olarak isimlendirilirdi (Kızıler, 2015: 409). Hiyerarşik düzende üstte bulunan ve nitelik bakımından diğer üyelerden farklı olan bu anlayış bu kişi, Türk kültüründe atalar kültürüne dayandığını söylemek de mümkündür. Zira Ahilik felsefesi Türk örf ve gelenekleri ile İslam inanç esaslarının yoğrulmasıyla oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle Ahilik, Türk kültüründe önemli bir sembol haline gelmiştir. (Yıldız Altın, 2018: 149; Akgündüz, 2014: 17).

TÜRK TOPLUMLARINDA KADININ YERİ

Türk Toplumunda kadınlar her zaman ön plan olmuş, sosyo-ekonomik yapı içinde baskın ve egemen bir yeri olmuştur. İslam öncesi Türklerde kadına verilen değerler annelik ve kahramanlık boyutunda karşımıza çıkmaktadır. Tarih kaynaklarında ana hakkı Tanrı hakkı ile eşit tutulmuş olmanın yanı sıra ana denilince at binen, kılıç kuşanan ve düşman ile kahramanca cenk eden fedakâr ve aynı zamanda yiğit kadın zihinler tecessüm etmiştir (Gündüz, 2012:130).

Hunlar imparatorluğundan bu yana geçici bazı dönemler dışında genel anlamda Türker'de kadın asla ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmemiş aksine her daim ön planda yer almıştır. Türk toplumlarında kadın-erkek ayrımı yapılmamış ve kadının erkeğin tamamlayıcısı olarak kabul edilmiştir. Eski Türk devlet geleneğinde Kağanın

emirnameleri sadece “Hakan buyuruyor ki” ifadesiyle başlaması bu emirnameyi geçersiz kılmaya neden olmaktadır. Hakan, hatun ile birlikte yabancı devletlerin elçileri kabul etmekteydi. Elçilerin kabulü esnasında hatunun da hakanla beraber olması gerekirdi. Bazen de hatunlar tek başlarına elçileri kabulünde bulunurlardı. Örneğin; Avrupa Hun ülkesine gelen elçiler Attila'nın eşi Arıg-Han tarafından kabul edilerek devlet işleri görüşülebilmekteydi. Kabul törenlerinde, ziyafetlerde, şölenlerde hatun hakanın solunda oturur, siyasi ve idari konulardaki görüşmeleri dinleyerek fikrini beyan eder hatta harp meclislerine bile katılırdı (Gündüz, 2012: 131). Türk kadınları, sosyal hayattaki yeri gibi siyasi hayattaki yerlerini Tarihin her döneminde korumuşlardır. İslam öncesi dönemdeki Türk devletlerinde, hatun, protokolda önemli bir yere sahipti. Bu nedenle hatun, “kağan-hakan” unvanı gibi hükümdar eşinin unvanı olan “katun-hatun” unvanı da toyda resmi bir şekilde alınmaktaydı. Mesela gerek Hun İmparatorluğu döneminde kağan, törenle unvanını alırken eşi de “katun” unvanını almıştır (Döğüş, 2015: 131).

Türk kültür ve medeniyetinde kadın ayrıcalıklı bir konumu bulunmaktadır. Kadın var oldukça aile var olmuş, aile sayesinde devlet var olmuştur. O nedenle devletin bekası için toplumun kadın önemli bir motif olarak görülmüştür. Bu yaklaşım tarzı da beraberinde kadını sosyal ve siyasi yapı içinde güçlü bir figür haline getirmiştir. Türk kültür ve devlet geleneğinde toplumda oldukça etkin bir rol oynayan Türk kadınlarına Cumhuriyetin ilanında hem sonra seçme ve seçilme hakkının verilmesi de tesadüfi bir tercih olmayıp, kültürümüzün kadınlar bakış açısının somutlaşmasının bir sonucu ya da eski Türk geleneğinin çağdaş dünyada yeni tezahürü olmuştur. Türk kadının toplumsal ve siyasi yaşam içerisindeki yerinin, günümüz dünyasında medeni birçok devlet tarafından ilham alınması gereken bir noktada yer aldığını ifade etmek mümkündür (Acar, 2019: 407-408).

İslam öncesi Türk toplumlarında kadınlar, yönetim faaliyetinde etkin rol oynadıkları gibi diğer tüm sosyo-ekonomik alanlarda da erkekle birlikte boy gösterirdi. Dönemin diğer toplumların aksine Türklere kadın erkek ayrımı yapılmamaktaydı. Türk toplumu kadınlar sadece ev işlerine bakan ve çocuk büyüten kadın şeklinde toplumsal cinsiyet rolü biçmemiştir. Bununla birlikte Türk kadını anneliğini çok iyi bir şekilde temsil edebilmeyi başarmış ve bunun yanında erkeğin tamamlayıcısı olarak ta erkeğinin yanında ve onunla birlikte faaliyete bulunmaya devam etmiştir. O nedenle Türk geleneğinde kadınsız hiçbir iş görülmez. (Öztürk, 2015:8). Bu vasfı dolayısıyla Türk mitolojisinde Türk kadını bir taraftan fedakâr ana rolüyle zihinlerde yer alacak kadar kutsallaştırılarak kadının duygusal yanı ön plana çıkartılırken, diğer taraftan vatan savunmasında kahraman ve cengâverliği destanlaştırılarak vatanseverlik duygularını önplana çıkartılmıştır. Mesela Dede Korkut Hikâyeleri'nde bir taraftan kadının ailedeki konumu, namusu, güzelliği sergilenirken, diğer taraftan kahramanlıkları göz önüne serilerek Türk kadınının motifi ustaca çizilmektedir (Aydın, 2015:86).

İSLAM İNANCI İLE TÜRK GELENEKLERİNİN BULUŞTUĞU BİR KURUM OLARAK BACIYAN-I RUM TEŞKİLATI

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde, kız kardeş, abla olarak tanımlanan bacı kelimesinden ve Anadolu anlamına gelen Rum kelimelerinden türetilmiş Bacıyanı Rum Teşkilatı, Anadolu Kadınlar Birliği anlamına gelmektedir. Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli etkileri olan Ahi birliğinin kadın kolu olarak faaliyetlerde bulunan Bacıyanı Rum Teşkilatı; Anadolu'da kadınına sosyal, ekonomik ve kültürel alanda faaliyete bulunmasını sağlayan ve Türk kadınının İslami değerler çerçevesinde toplumun inkişafında rol almasını sağlayan kurumsal ve bir sivil organizasyondur.

Ahilerin lideri Ahi Evran'ın eşi olan ve Bacıyan-ı Rum örgütünün lideri Fatma bacı, sadece eşinden dolayı olmamıştır. Fatma bacı, aynı zamanda dönemin ünlü mutasavvıflarından Evhadüddin- Kirmani'nin de kızıdır. O nedenle saygınlığının esas kaynağı babası olduğunu söylemek mümkündür. Ahi Evran'ın eşi olması da kendisine ayrı bir saygınlık kazandığını da belirtmek gerekir. Bununla birlikte Fatma bacı kişiliği ve kurduğu teşkilattaki başarısından dolayı da derin saygı görmüştür.

Fatma bacı, Moğolların elinde 14 yıllık esarete kalmış ve eşi Ahi Evran'ın katledilmesinden sonra Hacı Bektaş Veli'ye sığınmıştır. Hacı Bektaş Veli onu evlatlığı olarak kabul etmiş ve kendisi talim – terbiye halkasına almıştır. Fatma Bacı, Hacı Bektaş Veli felsefesini ve ilmini öğrettiği vârisi olmasından dolayı Anadolu'da rağbete mazhar olmuştur. Hacıbektaş'ın evlatlığı ve ilmi varisi olan Fatma Bacı'nın adı da o tarihten sonra “Kadıncık Ana” olarak anılmaya başlanmıştır (Dünyadaki ilk kadın örgütlenmesi: Bacıyan-ı Rum, 2021).

XIII. yüzyılda Selçuklu Döneminde, Bacıyan-ı Rum Teşkilatı Anadolu'da oldukça etkin bir durumdaydı. Teşkilat üyesi kadınlar birçok iktisadi ve sosyal alanda faaliyette bulunmakta idiler. Bu sayede kadınlar ev dışında da varlıklarını sosyal bir şekilde sürdürebilmiştir. Ayrıca iktisadi faaliyette bulunarak mal, mülk sahibi olabilmişlerdir. Bu şekilde sahip oldukları paraları üzerinde serbestçe tasarruf bulunmuşlardır. Anadolu Bacı Teşkilatında da, Ahilik teşkilatında olduğu gibi, mesleğe bağlılık konusuna önem verilmiş, bir üstattan el almayı ve rehberliğinde sanat sahibi olmayı tavsiye edilmiş ve bu geleneğin dışında sanat öğrenmeye müsaade edilmemiştir. Bacılık müessesesi iktisadi alan dışında aynı zamanda bir eğitim ve öğretim ocağı olarak da faaliyet göstermiştir. Geleneksel Ahilik öğretisinde olduğu üzere mesleki eğitim usta çırak ilişkisi içerisinde devam ettirilmiştir. Bu ocaktaki eğitim faaliyetleri; yamak olmaktan başlar, çırak, kalfa, usta şeklinde devam ederdi. Mesleki eğitim sürecinde mesleki konular yanında ahlak eğitimine de çok önem verilir ve her sanat sahibinin ahlaklı bir kişi olması istenirdi. O nedenle meslek erbabının ahlak eğitimi almadan mesleği yapmasına müsaade edilmezdi (Köken, Nüket, 2018).

Ahilik teşkilatı, “sosyal adaleti” gerçekleştirmek amacıyla zengin ile fakiri, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, halk ile devlet arasında iyi ve sağlam ilişkilerin kurulması üzere çalışmıştır. Ahilik, bu amacına, sağlam bir teşkilatlanma modeli ve köklü bir eğitim sistemi aracılığıyla ulaşmaya çalışmıştır. Ayrıca yerleşik hayata geçiş

enasında birbirleriyle çatışma içerisinde olan grupları uzlaştırmak amacıyla zayıflayan boy ve aşiret bağlarının yerine, yerleşik hayat şekline uygun koruyucu değerler koyarak toplumun huzurunu temin etmeyi hedeflemiştir (Yiğit, 2017:252). Bir sivil toplumu örgütü olarak Bacıyan-ı Rum Teşkilatı bu faaliyetleri gerçekleştirmede Türk kadınının desteğinden yararlanmışır. Tarihsel süreçte Türk siyasal hayatı üzerinde yapılan çalışmalarda Türk kadınının çok etkin olduğu ve Türk kadınının desteğini alan siyasi akımların başarılı olduğu görülmektedir. Türk kadınının toplumdaki rolünün farkında olan bu teşkilat toplumun sosyo-ekonomik dinamiklerini harekete geçirmede Türk –İslam ilkeleri çerçevesinde kadın gücünden azami derecede istifade etmiştir.

Bacıyan-ı Rum Teşkilatı ekonomik faaliyetlerinin yanında aynı zamanda toplumda sosyal barışı temin etme fonksiyonunu da üstlenmiştir. Bu teşkilat, Ahilerin kadınlar kolu olarak faaliyet göstermiştir. Bu kapsamda öncelikle yetim ve kimsesiz genç kızları himayesine almış, bu kızların talim-terbiyesinden, iş-güç sahibi olmasından ve evlenip-aile kurmasından sorumlu olmuştur. Ayrıca yine insani bir sorumluluk olarak kimsesiz ihtiyar kadınların bakımı gibi birtakım sosyal hizmetlerde bulunmuş ve maddi sıkıntı içinde olanlara yardım elini uzatmışlardır (Özağaçkaya, 2017:98-99). Bununla birlikte Teşkilat, kadınlara yönelik eğitim, sanat ve kültürel faaliyetlere öncelik vermiş, Türk kültürünün ve İslam anlayışının kadınlar arasında yayılarak içselleştirilmesi için çaba sarf etmiştir.

Bacıyanı Rum Teşkilatı, Ahilik Teşkilatı ile uyum içinde çalışmış ve kimi zaman bu teşkilata lojistik destek sağlamıştır. Bu çerçevede Ahi zaviyesinde gelen konuklara yemek hazırlamasında tutun savaş zamanlarında ordunun ihtiyacı malzemelerinin bakımında ve onarımına kadar birçok alanda yardımcı olmuşlardır. *Ahilik* teşkilatının erkek üyeleri, "Eline, beline, diline *sahip ol!*", Bacıyan-ı Rum Teşkilatının kadın üyelerine "İşine, aşına, eşine sahip ol." ilkeleri kendilerine rehber edinmişlerdir. Anadolu kadınları sosyal aktiviteleri yanında ekonomiye önemli katkı sağlamışlardır. Bu kapsamda çeşitli el sanatlarında uğraşı vermiş, kilim dokumacılık, halı, çadırcılık, Keçecilik, örgücülük, nakışçılık ve tekstil faaliyet göstermişlerdir (Anadolu Kadınlar Birliği, 2016). Bacıyanı Rum Teşkilatının faaliyet alanının şekillenmesinde Fatma Bacı'nın babası olan Kirmani'nin kızlarının eğitimine önemli rol oynamıştır. Kirmani'nin kızlarına, el sanatları öğrenmeleri için verdiği çaba, babadan kalma gelenek haline gelerek, Bacıyanı Rum teşkilatının temel felsefesi haline gelmiştir (Köken, Nüket, 2018:116-117). Bacıyan-ı Rum teşkilatında eğitimler hem mesleki, hem kültürel ve sanatsal hem de tasavvufi eğitimi kapsadığı için kendilerini çok yönlü olarak geliştirebilmekte ve hayatlarına yön verecek kararları daha geniş bir bakış açısıyla alma imkânı bulunmaktaydılar, Usta-çırak ilişkisinin bulunduğu Bacıyan-ı Rûm'da kadınlar edinecekleri meslekleri yeteneklerine göre ve uygulamalı olarak işin ustasından öğrenmekteydiler (Akgül, 2014).

Özetle Bacıyan- mensubu kadınların gerçekleştirdikleri faaliyetleri genel olarak beş temel alan halinde özetlemek mümkündür. Bu faaliyetler şu şekilde sıralanabilir:

- Dokumacılık ve örgücülük gibi el sanatları,
- Askeri destek faaliyetleri,
- Misafir ağırlama,
- Dini ve tasavvufi faaliyetler,

- Eğitim faaliyetleri.

Yukarıda da ifade edildiği üzere bu teşkilata eğitim sistemi bir üstadım denetimi altında uygulamalı olarak yapılmaktaydı. Diğer bir ifadeyle meslek erbabı aday talebe hocanın rahle-i tedrisinden geçmek zorundaydı. O nedenle her bacının sanatını öğrendiği bir üstadı bulunması gerekmektedir. Usta, öğrencisinin hem ticari faaliyetlerinden hem de eğitiminden sorumluydu. Yani meslek adayı hem teorik hem de pratik eğitimini ustadan alırdı. O nedenle bu kurum mesleki faaliyetin icrası yanında aynı zamanda da bir eğitim ve öğretim kurumu mahiyetindeydi. Dolayısıyla bu kurum sadece sanatkâr yetiştirmek yetinmekle kalmamış, aynı zamanda standart koyan ve uygulamayı denetleyen bir denetim kurumu gibi üretim ve hizmet sunmanın da usul ve erkânı da öğretip, denetlemekteydi. Bacılar bir taraftan üretime katkıda bulunurken, diğer taraftan da Ahi tekke ve zaviyelerine misafir edilen ve barındırılanların ağırlanmasıyla ilgili hizmet sunmaktaydılar. Anadolu Bacıları, ihtiyaç halinde bizzat cenklere katılmış ve askerî alanda da faaliyet göstermişlerdir. Mesela Moğolların 1243 yılında Kayseri’yi muhasarası sırasında Anadolu Bacılarına mensup kadınların şehrin savunmasına fiili olarak katıldıkları ve teşkilat olarak savaştıkları kaydedilmektedir (Güvendik, 2020).

BACIYAN-I RUM TEŞKİLATININ EKONOMİDEKİ ROLÜNÜN GÜNÜMÜZE UYARLANMASI

Türk tarihinde kadının örgütlü bir şekilde ekonomik hayata katkısının gösteren tipik bir yapı olan Bacıyan-ı Rum Teşkilatı, dünya iktisat tarihinde de ilk kadın örgütlenmesi olarak gösterilmektedir. Bacıyan-ı Rum,. Günümüzde birçok ülkede ekonomik hayatta kadınlar sayısını artırmak ve kadın girişimciliği geliştirmek devletin izlediği temel politikalar arasında ön sırada yer almaktadır. Bu konuda izlenen milli politikalar yanında uluslararası düzeyde de farklı kurumlar tarafından birçok politika yürütülmekte ve bu çerçevede kadın girişimciliği desteklenmektedir. Bu konuda Türkiye’de de ulusal düzeyde birçok programlar bulunmaktadır. Kadının ekonomideki yerini güçlendirmek üzere birçok yasal düzenlemeler yapılmış ve birçok teşvik uygulamaları hayata geçirilmiştir. Buna rağmen beklenen başarı elde edilmemiştir. Burada tarihsel süreçte Türk toplumunda kadının ekonomide yer almasının sağlayan, kaynağını İslam inancı ve Türk kültüründen alan Ahilik Teşkilatının bir ekolu olan Bacıyan-ı Rum Teşkilatının başarısı ve yapılanma şekli dikkate alarak günümüz için bir rol model teşkil edip etmeyeceği hususu tartışılmasında fayda bulunmaktadır.

Herşeyden önce Bacıyan-ı Rum teşkilatı felsefesini İslam inancı ve Türk kültür ile Medeniyetinden alan sentez esaslı milli bir yapıdır. Bacıyan-ı Rum Teşkilatını başarıya götüren unsurlar bu yapının manevi ve milli değerleri ekonomik yapı içinde yerleştirilmesi olmuştur. Böylece milli ve manevi değerlerine bağlı Türk toplumu bu yapıyı içselleştirmiş ve bu yapı içinde kendini rahatlıkla ifade edebilmiştir. Türk kadınının ekonomik yapı içinde başarısına tipik bir örnek teşkil eden bu tarihsel uygulama aynı felsefe ile günümüz şart ve imkânları kapsamında yeniden modellendirilerek işlerlik kazandırılması yeniden başarı fırsatı doğurabileceği ihtimalini göz ardı

edilmemesi gerekir. Zira toplumun inanç ve değerleri ile uyum içinde olan yapı ve kurumları kısa sürede başarı sağladığı görülmektedir. Buna katılım bankacılığı uygulaması iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Bacıyan-ı Rum Teşkilatını başarıya götüren bir faktör de bu teşkilatın tüm toplumu kucaklaşması ve toplumsal menfaat ya da üretici-tüketici dengesi kurması olmuştur. Bu teşkilat ilke ve tecrübe esaslı kurulmuş, liyakat öncellenmiş, faaliyetlerini bu çerçevede yürütülmüş, her sektörde standartlara bağlı çalışma ortamı oluşturulmuş ve bu standartlara aykırı davranan üreticinin faaliyetleri son verilme suretiyle toplumsal denetim ağına işlerlik kazandırılarak toplumun güveni kazanmıştır. Günümüzde ekonomik yapı ve işleyiş dikkate alındığında toplumun bu değerlere duyduğu ihtiyaç açıkça görülmektedir. Bu değerler ekonomik hayata aktarılması halinde Türk kadınının tarihte olduğu gibi günümüzde de önemli başarıları elde edeceği şüphesizdir. Zira kökleri toplumsal değerlere dayandırılarak hayatlandırılan bir yapı toplumsal iklim şartlarında kolayca neşvü nema bulması hayatın olağan akışı içinde çoklukla görülmektedir.

Bacıyan-ı Rum Teşkilatını başarıya götüren bir diğer unsur ise bu teşkilatın ekonomik alandaki fırsatı iyi değerlendirerek fırsata çevirmiş olmasıdır. Bacıyân-ı Rûm'un vücut bulmasına debbağlık mesleğinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Zira günün şartlarında ağırlıklı olarak dericilikle uğraşan Ahilik Teşkilatı, Bacıyan-ı Rum'un kurucusu Fatma Bacı liderliğinde mesleki faaliyette bulunmak üzere örgütlenen kadınlar bu teşkilatın kurulmasında öncü rol oynamışlardır. Dönemin önemli yatırımlarından olan deri atölyelerinde deriler debbağlanırken ortaya çıkan yan ürünlerin değerlendirilmesi ve işlenmesine ihtiyacının hâsıl olması üzerine Türkmen kız ve kadınları bu anlama el atmaları ihtiyacı doğmuştur. Böylece deri artıkları ve hayvan yünü değerlendirmek üzere faaliyete bulunan kadınlar örgücülük ve dokumacılık alanında önemli ilerleme kaydederek hem de ekonomide katma değer üretmiş hem de aile bütçesi açısından ek gelir kaynağı elde etmişlerdir (Sırım, 2015:123). Günümüzde de ekonomik yapı analiz edilerek tespit edilecek fırsatların Türk kadınına sunulması halinde Türk kadınının gerekli başarıyı sağlayacağı kuşkusuzdur. Bu konuya Anadolu kadınına sunulan mikro kredi uygulaması örnek olarak gösterilebilir. Bu tür yönlendirme ve teşvik politikaların hayata geçirilmesi Türk kadınının girişimciliği yeteneği açısından önemli bir motivasyon olacaktır.

Bilindiği üzere Türk obalarında kadınların gerçekleştirdikleri iktisadi faaliyetlerin başında örgücülük, dokumacılık, halı ve kilimcilik ve el sanatları gelmekteydi. Bu geleneksel ekonomik işbölümü Bacıyan-ı Rum Teşkilatı içinde de devam etmiştir. Bu nedenle Keçecilik, çadırcılık, boyacılık, ve örgücülük, nakışçılık ve çeşitli kumaşların imal edilmesi, bunlardan giysi yapılması Bacıyan-ı Rum'un başlıca meşguliyet alanı olmuştur (Bayram, 2002: 373). Tarihi süreç içinde bu sektörde rol üstlenen Türk kadını günümüz ekonomik yapı içinde yeteneğine uygun farklı alanlar da rol üstlenebilir. Günümüzde dijitalleşen ekonominin doğurduğu yeni fırsatlar topluma yeni bir yapılanma imkânı sunmaktadır. Bu yapılanmada Türk Kadınına da önemli görev düşmektedir. Burada önemli şey, devletin bu konuda politika geliştirerek işlerlik kazandırmasıdır.

“Anadolu Kadınlar Birliği” diyebileceğimiz Bacıyân-ı Rûm Teşkilatı, Modern kadın örgütlenme ile karşılaştırıldığında bu teşkilatın etkinlik alanı ve faaliyetleri açısından, bir sivil toplum örgütü olduğunu söylemek mümkündür. Kadın emeği ve kadın becerisi günümüzde de çok değerlidir ve bu alanda pek çok kadın sosyal veya

ekonomik örgütlenmeler oluşturmuştur. Neredeyse her ilde bulunan kadınlara yönelik meslek edindirme kursları, kadın sığınma evleri, Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM) gibi kadın örgütlenmeleri, Bacıyan-ı Rûm geleneğinin günümüze yansması olarak görülebilir. Bununla birlikte hem Bacıyan-ı Rûm'un hem de günümüzdeki kadın örgütlenmelerinin, amaç ve yürütülen faaliyet türleri açısından aralarında daha oldukça fazla benzerlikler bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak tüm bu benzerliklerin yanı sıra, ekonomik koşulların da getirdiği bireysellik nedeniyle, ortak hareketin sağlanmasında günümüzde zorluklar yaşanmaktadır. Çok zaman önce Türkmen kadınların, kadınların hem ekonomik hayatta hem de sosyal hayatta önemli bir statü kazanmaları ve iktisadi hayatta aktif katılımları yönünde elde ettikleri kazanımlar, günümüz kadınları için bir referans oluşturarak özden gelen bu haklarını yeniden kazanmaları gerekmektedir (Akgül, 2014).

SONUÇ

Bacıyan-ı Rum Teşkilatı, Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı, tarafından kurulan ve iktisadi hayata ilk örgütlü kadın teşkilatı ve bir nevi dönemin Anadolu Kadınlar Birliği niteliğinde sivil toplum örgütüdür. Ahilik teşkilatının kadın kolu olarak da adlandırabileceğimiz Bacıyan-ı Rum Teşkilatı, bir taraftan ilme, tasavvufa, eğitime, sanata ve ahlâka önem vererek kadınları insani değerle donanmalarını sağlarken, diğer taraftan da kadının sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir aktör olarak yer almaları için azami gayret göstermiştir. Bu teşkilatın temel amacı bir taraftan topluma Türk-İslam değerleri aşlamak diğer taraftan da birlikte üretimde bulunarak ekonomik inkişafa katkıda bulunmaktır. Tarihte bilinen en eski kadın örgütü olan Bacıyan-ı Rum Teşkilatı, başta ekonomik alanda olmak üzere tüm toplumsal alanlarda bağımsız faaliyete bunmasının alt yapısını oluşturmuştur.

Anadolu'da Ahi teşkilatının yapı ve ilkeleri esas alınarak Bacıyan-ı Rum adında ilk kadın sivil teşkilatlanma örneğini oluşturmuştur. Bacılar teşkilatında kadının sosyal ve ekonomik hayata aktif katılımı sağlamak için bir takım uygulamalar geliştirmişlerdir. Anadolu'da teşkilatlanmış olan bu kadın birliği sadece bir iktisadi ya da mesleki ekonomik örgüt olmanın ötesine geçmiş kadının ekonomik sektörde öne çıkması kadar vatan savunmasında da rol almasını sağlamıştır. Böylece Türk kadını Bacıyanı Rum teşkilatı şemsiyesi altında toplanarak toplumsal hayatta etkinliğini göstermiştir.

Türkleri dünyanın hâkimi haline getiren en önemli etkenlerden biri de Türk toplumunun aile yapısına verdiği önemdir. Başka bir deyişle aile unsuru Türk toplumunda üstlenmiş olduğu çok eksenli fonksiyondur. Aileyi oluşturan temel etkenin kadın olduğu felsefesi ile yola çıkan Bacıyan-ı Rum Teşkilatı, Türk kadını kimliğini ve kişiliğini bulmasına alt yapı hazırlamıştır. Kendisine bu fırsatı sunulan Türk kadını, ailede şefkatli anne, aile birliğinin sembolü; ekonomide fedakâr amele, işçi ve girişimci; savaşta kahraman kadın, nene hatun, çocuğunun elini kınalayarak vatan savunmasına gönderen, sütümü helal etmem sana eğer vatan uğruna şehit olmasan diyen mücahit anne olmayı layıkıyla göstermiştir.

Ahilik teşkilatının kadın kolu olan Bacıyanı Rum, kadın- erkek ayrımı yapmadan usta zanaatkarlar yetiştirmiş, mesleki, kültürel faaliyetlerinde ahlaki ilkeleri önemsemişlerdir. Anadolu'nun Türkleşmesinde olduğu kadar, Anadolu'yu kültür ve sanat merkezi haline dönüştüren Bacılar Teşkilatı kadının istihdamı açısından örnek bir kuruluş olmuştur. Ailevi hayata üstlenmiş olduğu rolü fedakârca ve layıkıyla yerine getiren Türk kadınına milli bir model çerçevesinde kendi gücünü kullanma imkânı verilmesi halinde ekonomik hayata da mucizeleri gerçekleştirebileceği tarihsel süreçte Bacıyan-ı Rum Teşkilatı aracılığıyla göstermiştir. Toplumsal gelişme sürecinde ekonominin önemi göz önünde bulundurulduğunda Türk kadının ekonomide oluşturacağı katma değer gücünden yararlanmanın ve motive etmenin zarurietini açıklar. O nedenle bu konunun tarihsel ve sosyolojik alt yapısının tartışılarak günün şartlarına uygun bir politika geliştirmenin zamanı gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan&İnsan*, 6 (21), 395-411.
- Akgül, D. (2014). Bacıyan-ı Rûm'un Günümüze Yansıması. 21. Yüzyılın Işığında Ahiliğin Etkin Hale Getirilmesi Çalıştayı.
- Akgündüz, M. (2014). Ticarî Hayatta Kardeşliği Esas Alan Ahilik Teşkilatı. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31, 9-18.
- Anadolu Kadınlar Birliği (Bacıyan-ı Rum). (2016). Retrieved from <https://www.ahilik.net/anadolu-kadınlar-birligi-bacıyan-i-rum/E: 02.11.2021>.
- Arslan, H. (2015). Ahilik Teşkilatı'nın Sosyo -İktisadî Yapısı Ve Örneklik Değeri. *Akademik Bakış Dergisi*, 49, 248-271.
- Aydın, H. (2015). Meşrutiyetten Cumhuriyete Türkiye'de Kadın. *Current Research in Social Sciences*, 84-96.
- Bayram, M. (2008), *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilatı)*, İstanbul: Nüve Kültür Merkezi yayınları.
- Bayram, S. (2012), Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 81-115.
- Ceylan, K. (2014). Türk-İslâm Medeniyetinin Öncülerinden Ahi Evran Velî Ve Medeniyetimize Etkileri. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*.
- Döğüş, S. (2015). Kadın Alplardan Bacıyan-ı Rum'a (Anadolu Bacıları Teşkilatı);Türklerde Kadının Siyasi Ve Sosyal Mevkii. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 127-150.
- Dünyadaki ilk kadın örgütlenmesi: Bacıyan-ı Rum örgütü. (2021). Retrieved from <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunyadaki-ilk-kadin-orgutlenmesi-bacıyan-i-rum-orgutu-1818938>

- Gömeç, S. (2010). Terken Unvanı Hakkında. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi , 107-114.
- Gündüz, A. (2012). Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda Ve Devletlerinde Kadının Yeri Ve Önemi. The Journal of Academic Social Science Studies, 129-148.
- GÜVENDİK, E. (n.d.). Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Bir Kadın Örgütlenmesi Örneği: Bacıyân-ı Rum. Retrieved from <https://www.tuicakademi.org/anadolu-selcuklu-devleti-doneminde-bir-kadin-orgutlenmesi-ornegi-baciyen-rum/>
- Karakaş, A. (2017). Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Ahilik. Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1, 1-20.
- Kızıler, H. (2015). Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2, 408- 423.
- Köken, A. H., & N. Ö. (2018). XIII. Yüzyılda Güçlü Bir Toplumun Gelişmesine Katkı Sunan Fatma Bacı ve Dünyanın İlk Kadın Örgütlerinden: Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacılar Teşkilatı). Lokman Hekim Dergisi, 113-119.
- Özağaçkaya, M. (2017). Ahilik Ve Sosyal Hizmet. Yüksek Lisans Tezi. Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özerkmen, N. (2004). Ahiliğin Tarihsel-Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları-Sosyolojik Yaklaşım. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 2, 57-78.
- Öztürk, M. (2015). İslamiyetten Önce Türklerde Aile Ve Kutadgu Bilig'de Türk Ailesi. Prof. Dr. Abdulkadir Yuvalı Armağanı.
- Sırım, Veli (2015), "Osmanlı Kadınının Ekonomik Hayata Etkin Katılımı: Bacıyân-I Rûm Örneği", HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 4, Yıl: 4, Sayı: 8 (2015/1), 118-125.
- Şanal, M. & Güçlü, M. (2007). Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Ahilik. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23, 379-390.
- Yıldız Altın, K. (2018). Ahi Örgütlerinin Teşkilat Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi, 12, 144-159.
- Yiğit, İ. (2017). Xvi. Yüzyıl Türkiye'sinde Ahi Adlı Yerleşmeler. Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks .